

Sorban állni Darwinnal

Az evolúciós pszichológia szakavatott hazai kiadója, a Typotex új ismeretterjesztő kötettel jelentkezett a tárgyban: ezúttal a holland Mark Nelissen Darwin a szupermarketben című művét olvashatjuk immár magyarul. A kötet a címével összhangban kellőképp szórakoztató és humoros, és az ismeretterjesztő műfajon belül is inkább azoknak lesz újdonságértékű, akik eddig nem nagyon botlottak ebbe a témába. Amit, tegyük hozzá, Szendi Gábor után nehéz elképzelni: a népszerű pszichiáter könyveinek hatására idehaza futótűzként terjedt el a darwinista nézetek elemzése, legalább alapszinten. A viszonylag fiatal (néhány évtizedes) tudományág a genetikával karöltve azért hozott forradalmi változást a szociológiában, a pszichológiában és a viselkedéstudományban, mert mindezek alapjaira, a mozgatórugókra szolgál tudományos magyarázattal. Emberi felépítésünk, viselkedésünk, döntéseink nyertek értelmet a darwini evolúcióelmélet szemszögéből. Ha egy szóban akarnánk összegezni Mark Nelissen kötetének tanulságát, ez volna: működik!

A kedvesen közvetlen tudós ezt a boldog felfedezését osztja meg velünk minden egyes fejezetben, ha kicsit naíva is veszi a hangot, és mint egy bábszínházban a közönségnek, úgy adja elő a „megint bejött!”-formulát. A szerző nem tesz mást, mint a lehető leghétköznapiabb helyzetekben – étteremben, ruhatárban, újságosbódé előtt sorban állva, vonatkupéban – megfigyeli a tipikusan emberi viselkedést. Sokszor megtippeli előre, s ezt követi annak a magyarázata, vajon honnan tudta ennyire biztosan, mi fog történni.

A kötet első harmadában sorakozó fejezetek a tájékozottabaknak kevés revelációval szolgálnak: az evolucionizmus alapjait bontják ki, vagyis a genetikai szempontból előnyös partnerválasztás fontosságát, önmagunk „hirdetésének” trükkjeit a másik nem számára, a fájdalom szerepét a túlélés-

sünk szempontjából, a hálózatok jelentőségét az életünkben, vagy a csoportos létforma ősi alapjait. Izgalmassabbá akkor válik a szöveg, amikor Nelissen „szőrözni” kezd – elnézést a szellemeskedés miatt, de ez esetben szó szerint. Az általánosságokról a konkrétumokra áttérve előjönnek ugyanis azok a kérdések, hogy miért is távolítjuk el manapság a testszörzetünket olyan buzgón? Miért tartják sokan a homoszexuálisokat „másoknak”, mint a „normális” szexualitású embereket; egyáltalán mi az, hogy normális? Mióta van fehér ember, és ha feketén kezdődött az ember története, bizonyos földrajzi területeken ugyan mitől fehéredett ki? Miért nevetünk, ha lehetne egyszerűen mosolyogni is? Miért tapsolunk, vagy hogyan viszonyul agyunk az absztrakcióhoz? Mekkora az a saját tér, amelyet önkéntelenül megkövetelünk magunknak?

Csupán néhány a Mark Nelissen által felvetett tudományos kérdések közül, amelyek végre messze nem olyan egyértelműek, mint az, hogy a nők a hűség és a gyermekei felneveléséhez maximális biztonságot nyújtó férfi megtartása az elsődleges érdeke, míg a férfinak a magva szanaszét hintése, hogy profánul fogalmazzunk. A „szörkérésben” például a kutató egy olyan fontos kettősségre mutat rá, amelyet az evolucionizmusban soha nem szabad szem elől téveszteni: a szelekció alakította tartós genetikai változások, kontra mulandó kulturális hatások. (Vagyis még megérhetjük, hogy újra divat lesz a férfi mellszörzet, azt már kevésbé, hogy fajunk újra bebozontosodik.) A szerző kiváló hasonlattal magyarázza a megszaladáselméletnek nevezhető (a kifejezés forrása a szintén Typotexes Fékeveszett evolúció című kötet) jelenséget, melynek klasszikus példája a zabálás. A Nelissen idézte humoros párbeszédéből, miszerint „Mondja, mennyibe kerül egy csepp benzin? – Természetesen semmibe. – Akkor csepegtesse már teli a tankot!” világosan következik mindenféle szenvedélybetegség alapja: egy kis napi süti nem a világ, de ha egy életen át „toljuk”, ezt generációk űzik kitarotán, ne csodálkozzunk az eredményen.

Nelissen eközben olyan filozofikusabb kis kitérőknek is szentel helyet, mint a „ki vagyok én” kérdése, vagyis a személyiség és a fizikum folytonos alakulása közben

meghatározható identitás. A kötet igazi erősségét azonban inkább azok az éles szemű megfigyelések jelentik, amelyek mellett olyan könnyen elsiklunk, hiszen állandó és nem tudatos cselekvéseinkhez tartoznak. Figyeljük meg például beszélgetéseinket – javasolja Nelissen –, hányszor reagálunk valóban a partner érveire, gondolataira, és hányszor akarjuk csupán a sajátjainkat szavakba önteni. A kommunikáció javában ez utóbbi történik. Meghökkenítő volna? Van ennél sokkal provokatívabb – mint a szerző megosztja velünk, sok olvasójánál felháborodást kiváltó – jelenség is. Nelissen egy orvosi rendelésben szemlélődik. A két gyerekkel érkező anya egy hajszálnyival többet foglalkoztat egészséges gyermekével, mint a beteggel. Ez a hajszál azonban őseink életében a túlélést biztosította, e hajszálnyi „aljasságnak” köszönhetjük talán, hogy most itt vagyunk. S hogy a kulturális, civilizációs hatások milyen fontos szerepet játszanak azon kívül, hogy preferáljuk-e a szőrös férfimellkast vagy sem – nos, az anya egész biztosan nem hagyja ott valahol útközben beteg gyermekét, sőt. Mindent megtesz majd, hogy meggyógyuljon, s ez nem mond ellent a szemfüles „tudósdektív” által megfigyelt nem tudatos cselekvéseinek sem.

Mit adhat nekünk, mai olvasónak a darwinizmus? Megnyugvást és harmóniát, derül ki a kötet zárófejezeteiből, hiszen az evolucionizmus szépsége abban áll, hogy valami nagyon ősi és közös forráshoz vezet el bennünket. Rátalálni igazi eufória.

Laik Eszter

könyvről

Mark Nelissen
DARWIN A SZUPERMARKETBEN
 Az evolúció hatása mindennapi viselkedésünkre
 Typotex Kiadó, 190 oldal, 2600 Ft

